

рії, як об'єкт наукових досліджень з економіки природокористування, потребує індивідуального підходу не тільки щодо вивчення та дослідження, але й відповідних програмних документів та фінансування з боку державних органів влади. Для цього насамперед потрібно розмежувати поняття сільське господарство та розвиток сільських територій як два окремих об'єкти для дослідження та розробити дієві механізми для покращення їхнього стану.

Література

1. Павлов О.І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління : монографія / О.І. Павлов. – Одеса : Вид-во "Астропринт", 2006. – 360 с.
2. Талавира М.П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій : монографія / М.П. Талавира. – К. : Вид-во НАУ, 2008. – 384 с.
3. Гнатів Н.Б. Проблемні аспекти дослідження сільських територій / Н.Б. Гнатів // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Сер.: Економічні науки. – Херсон : Вид-во ХДУ. – 2014. – Вип. 9, ч. 6. – С. 130-133.
4. Проблеми сільських територій: науково-допоміжний показник (за 2008-2013 рр., в кількості 362 документи українською та російською мовами / уклад. Л.П. Полозенко. – К. : Вид-во НУБіП, 2013. – 30 с.
5. Созінов О. Агросфера України у XXI столітті / О. Созінов // Вісник Національної академії наук України : зб. наук. праць. – 2001. – № 10. – С. 7-16. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2001_10_3.pdf.
6. Попова О. Агросфера: соціоекономічний зміст і засади сталого розвитку / О. Попова // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2012. – № 5. – С. 73-84.
7. Юрчишин В.В. Сільські території як системо утворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки // Економіка АПК : Міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2005. – № 3. – С. 3-10.
8. A typology of rural areas in Europe [Electronic resource] / European Commission – Mode of access. [Electronic resource]. – Mode of access http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_typology.

Гнатів Н.Б., Скабодина Ю.И. Сельские территории – объект научных исследований в области экономики природопользования

Рассмотрены теоретико-методические основы развития сельских территорий. Внимание сосредоточено на понятийно-категориальном аппарате понятия "сельские территории". Отражены результаты исследования уровня изученности проблемных аспектов развития сельских территорий на основе детального анализа научно-вспомогательного указателя "Проблемы сельских территорий". Определены приоритетные направления исследования сельских территорий. Охарактеризована целесообразность изучения понятия "сельские территории" как объекта исследований в области экономики природопользования. Предложено на основе европейского опыта осуществить классификацию сельских территорий Украины на городские, переходные и сельские районы.

Ключевые слова: сельские территории, развитие сельских территорий, экономика природопользования, европейский опыт.

Gnativ N.B., Skabodina U.I. Rural Areas as an Object of Scientific Research in the Field of Environmental Economics

Some theoretical and methodological principles of rural development are considered. Attention is focused on the conceptual and categorical apparatus of the concept of "rural areas". Research results of the previous study of problematic aspects of rural development on the basis of the detailed analysis of scientific and supplementary guide "The Problems of Rural Areas" are described. The priority directions of investigations of rural areas are defined. The practicability to study the "rural areas" concept as an object of research in the field of environmental economics is characterised. The classification of rural areas in Ukraine is proposed to carry out according to the typology of urban, intermediate and rural regions on the basis of the European experience.

Keywords: rural areas, rural development, environmental economics, European experience.

УДК 364.01

Доц. О.Г. Гупало, канд. екон. наук;
аспір. О.Б. Жук – Львівська державна фінансова академія

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Розкрито сутність понять "соціальна політика" та "модель соціальної політики держави". Проаналізовано основні особливості світових моделей соціальної політики держави та визначено підхід до побудови оптимальної моделі соціальної політики в Україні, яка відповідала б сучасним реаліям. Встановлено, що модель соціально орієнтованої економіки України має бути синтезом ліберальної, консервативно-корпоративної та соціал-демократичної моделей, тобто вона буде автентичною, при цьому орієнтуватиметься на ознаки, властиві зазначеним вище моделям.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, модель соціальної політики держави, соціально орієнтована економіка.

Постановка проблеми. У своїй праці "Основи соціальної політики" український дослідник В.А. Скуратівський наводить визначення соціальної політики як "системи управлінських, регулятивних, саморегулятивних способів та форм діяльності суб'єктів, сукупності принципів, рішень, дій, що втілюються у соціальних програмах й соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб, збалансування соціальних інтересів людини, соціальних груп суспільства, досягнення соціальних цілей, вирішення соціальних завдань, формування соціальних цінностей" [1]. Таке визначення відображає системне уявлення про феномен соціальної політики. Водночас ефективність вирішення нагальних соціальних проблем і досягнення визначених державою соціальних цілей залежить, насамперед, від моделі соціальної політики, яку проводить держава.

Сучасні моделі соціальної політики відрізняються ступенем втручання держави у соціально-економічну сферу суспільства та ступенем соціальної захищеності громадян, забезпеченості свободи соціального вибору різних верств населення та впливу соціальних процесів на економічний розвиток країни.

Реалізація державної соціальної політики в Україні потребує вивчення світового досвіду та його адаптації до українських реалій. Тому сьогодні перед науковцями стоїть завдання проаналізувати світові моделі соціальної політики і якнайшвидше отримати відповідь на питання: "Яка ж із діючих світових моделей соціальної політики буде відповідати сучасним вимогам українського суспільства?". Зазначимо, що розвиток прогресивної та ефективної моделі соціальної політики є одним з основних показників добробуту громадянського суспільства та позиції країни на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розгляду моделей соціальної політики дослідили В. Скуратівський [1], А. Шевчук [2], М. Головатий [3], О. Новікова [4], О. Беляєв [5], Т. Семигіна, В. Єлагін, Е. Гансова та ін. також Р. Тітмусс [6], Р. Мішра [7], Г. Еспінг-Андерсен [8], У. Лоренц [9], М. Кшеужопольські [10], В. Джордж та Р. Уїлдінг [11], Ф. Вільямс, М. Феррер, Н. Фернісс, Т. Тілтон, В. Гордін [12], Ю. Тимофеев [13], Н. Волгін та ін. Однак, на наш погляд, питання формування єдиної соціальної моделі в умовах розширення впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів набувають особливої значущості та актуальності.

Мета роботи – дослідження класифікацій світових моделей соціальної політики держави та визначення підходів до побудови оптимальної моделі соціальної політики в Україні, яка відповідала б сучасним реаліям.

Виклад основного матеріалу. Питання про те, скільки моделей соціальної політики можна виділити і на яких підставах, є досить складне і дискусійне. Адже кожна з країн відрізняється специфікою побудови соціальної політики, системою принципів та цілями управління, проводить власну політику та має власну систему реалізації функцій держави.

Загалом, під поняттям "модель соціальної політики держави" розуміємо певний постійний набір стійких характеристик, які всеохопно визначають та описують функціонування економіки країни, зокрема соціальної сфери, у напрямі забезпечення добробуту людей та їхнього соціального захисту. Характеристику моделей соціальної політики держави, систематизованих відомими зарубіжними та вітчизняними вченими, наведено в табл. 1.

Табл. 1. Характеристика авторських моделей соціальної політики держави

Автор моделі соціальної політики	Назва моделі / Характеристика моделі соціальної політики	
1	2	
Р. Тітмусс [6]	Маргінальна (резидуальна) модель	Ця модель соціальної політики передбачає існування двох натуральних каналів природного задоволення індивідуальних потреб людини, а саме приватного ринку та родини. Згідно з цією моделлю, "метою опікунської держави є навчити людей, як давати собі раду без цієї держави"; визнає такі принципи, як свобода особистості, вільний ринок, рівність трактування, універсалізм та волонтаризм. Основною соціально-економічною стабілізацією суспільства є самостійне забезпечення громадянами власних життєвих потреб, а державна соціальна допомога трактується як останній шанс порятунку (однак держава гарантує всім громадянам певний мінімальний рівень доходу, а отримання вищого рівня соціальної безпеки вже залежить від діяльності цієї людини).
	Мотиваційна модель	Ця модель соціальної політики декларує пріоритет заслуг і продуктивності праці у процесі задоволення життєвих потреб членів суспільства і є певним відповідником консервативної. Одним із найбільш вагомих результатів функціонування цієї моделі є формування класової та групової лояльності.
	Інституційно-дистрибутивна модель	У цій моделі соціальна політика виступає інтегральною інституцією, що гарантує членам суспільства загальний доступ до соціальних виплат і послуг передусім на основі критерію відповідних потреб окремої особи. Соціальна політика наділена функцією розподілу доходів, тобто ця модель, як і соціал-демократична, ґрунтується на принципі соціальної рівності.
Р. Мішра [7]	Залишкова (ліберальна), інституційна та соціалістична моделі соціальної політики, відмінності між якими, в основному, визначаються історичними умовами формування (дана градація походить від класифікації Р. Тітмусса).	
Г. Еспінг-Андерсен [8]	Ліберальна або "англосаксонський режим добробуту"	Характерні ознаки цієї моделі: зазвичай домінують виплати соціальної допомоги, скромні універсальні "трансфери" чи помірковані програми соціального забезпечення, які призначають особам з низьким рівнем доходу; соціальні реформи надто обмежені традиційним, ліберальним підходом до значення праці, щоб соціальні виплати не заміняли роботи як основного джерела доходів; держава стимулює приватний ринок праці як пасивно (гарантуванням мінімуму доходу), так і активно (через субсидіювання приватних програм соціальної допомоги) і водночас максимально обмежує доступ до соціальних виплат зменшення періоду дії соціальних прав і формуванням специфічних соціальних груп.

	Консервативно-корпоративна або "континентально-європейський режим добробуту"	Рисами цієї моделі є патерналізм, який спирається на соціальне страхування: громадяни під час трудової діяльності страхуються на період своєї непрацездатності; держава гарантує основи соціальної безпеки, проте основні завдання у цій сфері реалізують неурядові громадські організації; соціальні програми є важливим доповненням до економічної діяльності, а також формують класову та групову лояльність; потреби людей повинні задовольнятися відповідно до їх трудового стажу, заслуг та продуктивності праці; соціальна допомога є обов'язковою і зазвичай виплачується тільки застрахованим особам.
Г. Еспінг-Андерсен [8]	Соціал-демократична або "нордичний режим добробуту"	Характеристикою цієї моделі є максимальний рівень соціального патерналізму держави й мінімальна соціальна відповідальність людини. Ця модель соціальної політики визначається високим рівнем перерозподілу прибутків та має такі основні ознаки: відповідний рівень соціального забезпечення всіх громадян; проведення політики повної зайнятості; високий рівень податків та допомоги; низький рівень бідності; ґрунтується на принципах солідарності, колективізму та універсалізму.
У. Лоренц [9]	Скандинавська, залишкова, корпоративна, рудиментарна моделі соціальної політики (дана градація походить від класифікації Г. Еспінг-Андерсена).	
М. Кішсужопольські [10]	Консервативно-корпоративна модель (охарактеризована вище).	
	Маргінальна (резидуальна) модель (охарактеризована вище).	
	Рудиментарна або елементарна модель	Характеризується мінімальним втручанням держави у систему надання соціальних послуг основними інститутами, що несуть відповідальність за громадян у суспільстві виступають сім'я і Церква, рівень оподаткування низький, а соціальні послуги, які фінансуються також за рахунок страхових самоврядних організацій, поширюються, перш за все, на малозабезпечених та старших за віком людей. Особливістю цієї моделі є низький рівень соціальних гарантій жінок, які бажають відновити трудову діяльність, маючи неповнолітніх дітей, а також тісна взаємодія та співробітництво неформального сектору соціальної системи.
	Опікунська модель	Ця модель соціальної політики декларує турботи держави за працевлаштування своїх громадян, надання високого рівня соціальних послуг, організацію спеціалізованих соціальних служб. За цієї моделі головним вважається виконання соціальною політикою функції розподілу доходів, а відповідальність за добробут і соціальну безпеку кожної особи покладено тільки на суспільство, причому ні ринок, ані сім'я не спроможні гарантувати кожному громадянину задоволення життєвих потреб на достатньому рівні.
В. Джордж та Р. Уїлкінг [11]	Антиколективістська (ґрунтується на ліберальних ідеологічних принципах); вимушена соціалістична (скерована на ефективне державне управління ринковою економікою та прагматизм у наданні соціальної допомоги); фабіанський соціалізм (сповідує ідеї економічної рівності, демократії та ефективної системи соціального захисту); марксистська (розподіл суспільних благ за егалітарним принципом).	
Ф. Вільямс [5, с. 275]	Антиколективістська, моделі неосоціалістичного колективізму загального добробуту, фабіанського соціалізму та політичної економії "загального добробуту".	
М. Головатий [3]; О. Новкова [4]	Ліберальна та соціал-демократична моделі соціальної політики (охарактеризовані вище).	
В. Гордін [12]	Патерналістська модель, шведська модель, модель "держави загального добробуту", модель "соціального ринкового господарства" та суто ринкова модель соціальної політики.	
Ю. Тимофєєв [13]	Ліберальні моделі з інституційним типом соціальної політики (європейська; англосаксонська; східно-азійська), ліберальні моделі з програмним типом соціальної політики (європейська) та егалітарні моделі зі структурним типом соціальної політики (скандинавська, радянська).	

Джерело: авторська розробка на основі [3-13].

Під час розгляду Європейською Комісією питання з розроблення уніфікованої модифікації соціальної політики для "Загальноєвропейського будинку" було виділено дві моделі: "бісмарківську" та "бевериджську". "Бісмарківська" (європейська або "континентальна") модель (названа в честь німецького канцлера О. Бісмарка) – виходить з того, що соціальний захист людини має бути незалежним від держави, її фінансового, бюджетного забезпечення та передбачає жорстку систему взаємозв'язку між рівнем соціального захисту та успішністю (тривалістю) професійної діяльності працівника. Страхові каси, керовані роботодавцями і найманими працівниками на паритетній або розподільчій основі, збирають зумовлені колективними договорами відрахування із заробітної плати. З них формуються різноманітні професійні страхові фонди та здійснюються соціальні виплати [14, с. 92].

Відмінними рисами цієї моделі є: оптимальне поєднання інтересів суб'єктів соціального страхування; максимальний облік трудового внеску під час організації соціального страхування; професіональний підхід у процесі організації соціального страхування з окремих видів соціальних ризиків; гармонійний баланс економічних та соціальних інтересів основних суб'єктів соціального страхування.

"Бевериджська" (північна або "нордична") модель, яку започаткував у 1942 р. Голова комітету соціального страхування та соціальних служб Великої Британії У. Беверідж, виходить з того, що будь-яка людина, незалежно від її приналежності до активного населення, має право на мінімальну захищеність у разі захворювань, старості або іншої причини зменшення власних можливостей самозабезпечення. Тобто в основу "бевериджської" моделі покладено принцип національної солідарності та ідея "держави загального добробуту", відповідно до якої людиною мають опікуватися суспільство й держава [14, с. 92].

Основні характеристики моделі Беверіджа: трирівнева система соціального захисту; державні соціальні гарантії орієнтовані на прожитковий мінімум, додаткове соціальне страхування – на заміщення (компенсацію) заробітку, додаткове добровільне особисте страхування – на особисті можливості самих працівників. Найбільшою популярністю серед зарубіжних та вітчизняних науковців користується така класифікація моделей соціальної політики: соціал-демократична, консервативно-корпоративна, ліберальна та рудиментарна, порівняльну характеристику яких за різними ознаками наведено в табл. 2.

Табл. 2. Порівняльна характеристика найбільш поширених моделей соціальної політики

Характеристика \ Модель	Соціал-демократична	Консервативно-корпоративна	Ліберальна	Рудиментарна
Центральна одиниця	Місцеві органи влади	Місцевий ринок праці	Центральний уряд	Сім'я
Рівень витрат на соціальне забезпечення	Високий	Високий	Високий	Низький
Зайнятість	Висока, стимулюється державою	Висока, широко представлена неповна "розподільна" зайнятість	Висока	Низька стосовно до жінок
Участь приватного сектора в наданні соціальних послуг	+	+	+	-

Основне джерело фінансування послуг	Держава та комуни (муніципалітети), податковий перерозподіл	Ринок (страхові виплати)	Держава для бідних та непрацюючих (податки), страхові виплати для платників податків	Самодопомога, сімейна допомога, допомога громади
Акцент на обов'язковому соціальному страхуванні	-	+	+	-
Акцент на добровільному страхуванні	-	+	+	+

Джерело: авторська розробка на основі [2, 14].

Всупереч поширеній думці, наведеній вище, інша половина науковців вважає, що скільки країн, стільки й моделей соціальної політики. Проте окремо виділяють такі світові моделі соціальної політики: американська, скандинавська (шведська), японська, англосаксонська, загальноєвропейська, характеристику яких наведено в табл. 3.

Табл. 3. Характеристика світових моделей соціальної політики [2; 14, с. 95]

Назва моделі соціальної політики	Характеристика моделі соціальної політики
Американська модель	Ця модель соціальної політики базується на принципі відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеженні захисту тільки тих, хто не має інших доходів, окрім соціальних виплат; забезпечує високий рівень та якість життя основної частини населення, стимулює членів суспільства до самовдосконалення. Відмінні риси: відсутність уніфікованої системи соціального захисту, мінімалістський підхід до розв'язання соціальних проблем; реалізація федеральних програм на рівні штатів із подвійним фінансуванням із бюджетів обох рівнів; обов'язкове солідарне соціальне страхування, за рахунок якого виплачують пенсії, допомогу малозабезпеченим тощо; використання перевірки нужденності в усіх програмах соціальної допомоги; розгалужена мережа добровільного медичного страхування, частково регульованою державою; існування приватних закладів із надання платних соціальних і медико-соціальних послуг; активна діяльність благодійних організацій за відсутності політики "соціального замовлення", розвитку волонтерства.
Скандинавська (шведська) модель	Ця модель соціальної політики вважається найбільш соціалізованою, оскільки найбільшою мірою працює на задоволення потреб членів суспільства. У Швеції, Норвегії, Фінляндії та інших північноєвропейських країнах соціальна політика виступає як мета економічного розвитку держави. Характерними ознаками цієї моделі є: надзвичайно висока частка ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50 %); значні фінансові ресурси акумульовані "в руках" держави; домінування ідеї рівності, справедливості, солідарності при здійсненні соціальної політики; жорстка державна політика доходів; фінансування соціального захисту населення здійснюється за рахунок державних фінансових ресурсів.
Японська модель	Ця модель соціальної політики передбачає проведення політики вирівнювання доходів, особливу політику використання робочої сили (система довічного найму з певними сучасними модифікаціями), домінування психології колективізму, солідарності у доходах, досягнення консенсусу між різними суб'єктами у розв'язанні соціально-економічних проблем, виокремленні питань підвищення життєвого рівня населення в ранг національних пріоритетів.
Англосаксонська модель	Ця модель соціальної політики притаманна таким країнам як Велика Британія, Ірландія, Канада. Вона виступає як проміжна між лібералізованою американською та соціально орієнтованими шведською та німецькою моделями. Для неї характерним є активніше, ніж для першої моделі, регулювання соці-

	альних процесів з боку держави, проте нижчий, ніж в останніх двох моделях, рівень оподаткування і перерозподіл ВВП через державний бюджет (не більше 40 %). Окрім цього, цій моделі притаманний приблизно однаковий розподіл витрат на соціальне забезпечення між державою та приватним сектором, пасивна державна політика на ринку праці.
Загальноєвропейська модель	Основою є принцип поєднання економічної ефективності та соціальної солідарності. Наголос робиться на збалансований розвиток соціальної політики Європи, транспарентність і дотримання інтересів усіх країн-членів ЄС. Відбувається процес переорієнтації соціальних програм з універсального рівня на індивідуальний, що значно дешевше і ефективніше, тому що адресна допомога надається тільки тим, хто її дійсно потребує.

Значимо, що на шляху економічної інтеграції України до Європейської спільноти не варто перебирати (або копіювати) для впровадження якусь усталену модель соціальної політики, оскільки, насамперед, вона має відповідати національним інтересам України, враховуючи соціокультурний аспект розвитку української ментальності та сучасні процеси глобалізації, які змінюють вже наявні форми й моделі соціальної політики держави.

Наприклад, англосаксонська модель є високоєфективною, оскільки призводить до скорочення безробіття, зростання рівня зайнятості, хоча має обмеження щодо підвищення соціальних стандартів життя населення; консервативно-корпоративна є неефективною, оскільки не володіє дієвим механізмом підвищення рівня зайнятості, але спрямована на ліквідацію соціально-економічних диспропорцій і бідності; рудиментарна модель соціальних послуг є неефективною, оскільки не сприяє встановленню соціальної рівності, характеризується відносно невисоким рівнем зайнятості на фоні існування великої кількості людей, які живуть за межею бідності. Тому, на нашу думку, моделлю соціальної політики України має стати побудова в нашій країні моделі соціально орієнтованої економіки, в основі якої мають бути високі стандарти рівня життя людей, які максимально повно враховують соціальні потреби та надають гарантії споживачам соціальних послуг. Така модель соціальної політики має забезпечити громадянам нашої держави вільний доступ до інформаційних даних у сфері соціального забезпечення, аналогічно скандинавській (шведській) моделі.

Висновки. Отже, модель соціально орієнтованої економіки України має виступати синтезом ліберальної, консервативно-корпоративної та соціал-демократичної моделей, тобто вона буде автентичною, при цьому орієнтуватиметься на ознаки, властиві зазначеним вище моделям. Водночас потрібно враховувати й недоліки сучасних моделей соціально орієнтованих держав, які призвели до формування ідеї держави добробуту, як фактично проміжної між соціал-демократичною та ліберальною моделями. Сучасна трансформація ідеї держави добробуту має відбуватися шляхом переходу від соціальної солідарності до відповідального індивідуалізму і від ідеалу соціальної згуртованості до ідеалу економічної конкурентоспроможності, що у своєму значенні змінить уявлення про традиційну соціальну державу, кейнсіанську державу добробуту.

Основними характеристиками новоствореної моделі соціальної політики України мають стати: підвищення добробуту населення, забезпечення високих життєвих стандартів і високого рівня якості життя; скорочення рівня безробіття, забезпечення ефективної зайнятості населення та запобігання втраті кваліфікованих кадрів; удосконалення системи пенсійного забезпечення та соціального за-

хисту; створення цілісної системи надання пільг, компенсацій і державної допомоги малозабезпеченим верствам населення; здійснення вартісної оцінки наявних соціальних пільг, скорочення їх фінансово незабезпеченої частини; забезпечення адресності надання пільг унаслідок різкого спрощення механізмів отримання таких пільг категоріям населення, які їх потребують; удосконалення системи надання пільг за професійною ознакою, їх персоналізація, установа зв'язку з фінансовим і майновим станом пільговиків; підвищення рівня конкурентоспроможної національної економіки на засадах інноваційної моделі розвитку та реалізація ефективної державної антикорупційної політики; забезпечення зростання рівня доходів громадян випереджаючими темпами порівняно з інфляцією, яке дало б змогу підвищити платоспроможний попит населення; підвищення соціальної мобільності населення; сприяння поширенню волонтерського руху, залучення волонтерів до реалізації соціальних програм.

Література

1. Скуратівський В.А. Основи соціальної політики : навч. посібн. / В.А. Скуратівський, О.М. Палій. – К. : Вид-во МАУП. – 2002. – 200 с.
2. Шевчук А.П. Формування моделей соціальної політики як складова державного управління у соціально-економічній сфері / А.П. Шевчук // Універсальні наукові записки : зб. наук. праць. – 2006. – № 2 (18). – С. 310-317.
3. Головатий М.Ф. Трансформація нової соціальної політики у сучасній Україні: концептуальні засади / М.Ф. Головатий // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2002. – № 1 (жовтень-грудень). – С. 20.
4. Новікова О. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання / О. Новікова // Соціальна політика і соціальна робота : зб. наук. праць. – 1998. – № 1-2. – С. 5-14.
5. Беляєв О.О. Соціальна економіка : навч. посібн. / О.О. Беляєв, Є.Б. Ніколаєв, А.В. Келічавий. – К. : Вид-во КНЕУ. – 2014. – 481 с.
6. Titmuss R. Social Policy / R. Titmuss. – London : Allen&Unwin. – 1974. – 218 p.
7. Mishra R. Society and Social Policy / R. Mishra. – 2nd Ed. – London : MacMillian. – 1981. – P. 101-134.
8. Лоренц У. Социальная работа в изменяющейся Европе / У. Лоренц. – К. : Изд-во "Ассоциация психиатров Украины". – 1997. – С. 31-37.
9. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen. – Cambridge: Polity Press. – 1990. – 35 p.
10. Ksiezopolski M. Modele polityki społecznej / M. Ksiezopolski. – Warszawa. – 2001. – 141 p.
11. George V. Ideology and Social Welfare / V. George, P. Wilding. – London : Routledge. – 1985. – 172 p.
12. Гордин В.Э. Управление социальной сферой / В.Э. Гордин. – СПб. : Изд-во СПб. ГУ экономики и финансов. – 1988. – С. 12-19.
13. Тимофеев Ю.В. Модели и тенденции развития государственной социальной политики в России : автореф. дисс. на соискание учен. степени экон. наук: спец. / Ю.В. Тимофеев. – Волгоград. – 2011. – С. 18.
14. Скуратівський В.А. Управління соціальним та гуманітарним розвитком : навч. посібн. / В.А. Скуратівський, В.П. Трошинський, Е.М. Лібанова та ін.; за заг. ред. В.А. Скуратівського, В.П. Трошинського. – У 2-ох ч. – К. : Вид-во НАДУ. – 2009. – Ч. 1. – 456 с.

Гупало О.Г., Жук О.Б. Сравнительный анализ моделей социальной политики государства

Раскрыта сущность понятий "социальная политика" и "модель социальной политики государства". Проанализированы основные особенности мировых моделей социальной политики государства и определен подход к построению оптимальной модели социальной политики в Украине, которая отвечала бы современным реалиям. Установлено, что модель социально ориентированной экономики Украины должна выступать синтезом либеральной, консервативно-корпоративной и социал-демократической моделей, то есть она будет автентичной, при этом ориентироваться на признаки, присущие указанным выше моделям.

Ключевые слова: социальная политика, социальная защита, модель социальной политики государства, социально ориентированная экономика.

Gupalo O.G., Zhuk O.B. Comparative Analysis of the State Social Policy Models

The essence of the concepts of "social policy" and "a social policy model" is revealed. The main features of global world models of the state social policy are analysed. The approach to building an optimal model of social policy in Ukraine that would meet modern realities is defined. The author states that the model of socially oriented economy of Ukraine should act as a synthesis of liberal, conservative-corporate and social-democratic models, meaning it is authentic, with an emphasis on the features inherent in the above mentioned models.

Keywords: social policy, social protection, a social policy model, socially oriented economy.

УДК 339.37:353

Викл. С.І. Данило – Ужгородський ТЕІ КНТЕУ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОЦЕСУ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Обґрунтовано поняття роздрібної торгівлі в аспектах інституційно-правового та інституційно-організаційного управління господарськими відносинами. З'ясовано теоретико-методологічні положення регулювання роздрібної торгівлі на регіональному рівні, а саме її концептуальну сутність, об'єкти, методи. Запропоновано вважати, що система регулювання розвитку роздрібної торгівлі на мезорівні може бути ефективною тільки за умов реалізації єдиного та послідовного інституційного підходу до розроблення, прийняття, реалізації та контролю управлінських рішень.

Ключові слова: роздрібна торгівля, регулювання, розвиток, регіональний рівень, забезпечення, господарювання.

Постановка проблеми. Відомо, що роздрібна торгівля є окремим видом економічної діяльності – сектором економіки, що найбільш чисельний за кількістю суб'єктів господарювання, утворює другий за величиною (після промисловості) сегмент ВРП та зайнятості, акумулює значні суми внутрішніх і зовнішніх інвестицій, є невід'ємною складовою економічного і соціального регіонального розвитку. Взаємодіючи з усіма сферами життєзабезпечення та підтримки функціонування соціально-економічної системи регіону, роздрібна торгівля відіграє і фахово-психологічну роль, стимулювати ділову активність, формуючи соціально-орієнтоване бізнес-середовище та консолідує фінансово-інвестиційні та економічні ресурси для суміжного поступу базових і навіть інноваційно нових галузей та видів економічної діяльності.

Об'єктивно, що вагомість цих завдань у розвинених економіках зумовлює підвищення уваги локальних органів влади до підтримки торгівлі та її регулювання заради скерування розвитку у необхідне русло як за обсягами, так і за структурою та часткою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти регулювання роздрібної торгівлі на регіональному рівні відображено в роботах видатних вітчизняних та зарубіжних учених: В.В. Апопія, С.Г. Бабенка, П.Ю. Балабана, А.Р. Бернвальда, І.О. Бланка, Т.Г. Васильціва, П.І. Вахріна, М.Д. Виноградського, В.І. Куценко, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, В.С. Марціна, Н.М. Ушакової та ін.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування концептуальних положень регулювання роздрібної торгівлі на регіональному рівні в аспектах нормативно-правового забезпечення та теоретико-методологічних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняних нормативно-правових актах термін "роздрібна торгівля" прямо чи опосередковано трактується і згадується, але або у суто процесуальному, галузевому (видовому) чи навіть об'єктному (точки торгівлі) значеннях. Так, відповідно до ДСТУ 4303:2004 "Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять" роздрібна торгівля є видом економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів кінцевому споживачу та надання йому торговельних послуг [6]. Норми Цивільного кодексу України передбачають, що суб'єкти торговельних відносин мають певні зобов'язання один перед одним: продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його [1].

Окремі підзаконні акти, що регулюють роздрібну торгівлю доповнюють її змістову характеристику певними інституційними нормами. Наприклад, необхідно отримати патент та ліцензію на продаж окремих видів товарів (зокрема підкацизних), сформувати систему соціального забезпечення із її контролем у формі медичних карток продавців тощо. Якщо сюди додати ще й процедури отримання дозволів на розміщення об'єкта торгівлі, прямого чи опосередкованого погодження від служб санітарно-епідеміологічного контролю, пожежної охорони, державної фіскальної служби та робимо висновок, що роздрібна торгівля є видом економічної діяльності із жорстким державним регулюванням місцевими органами влади і, на нашу думку, це вірно, адже суб'єкти торгівлі здійснюють продаж товарів (зокрема й продукції продовольства) безпосередньо громадянам, від споживання яких може залежати.

Об'єктивним видається висновок про те, що як у вітчизняному законодавстві, так і серед науковців немає єдиного загальноприйнятого підходу до визначення сутності роздрібної торгівлі, а через це й концептуальних механізмів, інструментів її регулювання і розвитку. Так, у період тотальної економіки роздрібну торгівлю трактували як спосіб спекуляції в отриманні прибутку, адже продаж товарів, зокрема власного виробництва, часто відбувався за цінами які перевищували державно-корпоративні індикативні межі. У той час роздрібну торгівлю розглядали тільки як процес продовження виробничого циклу задля рівномірного розподілу матеріальних благ у суспільстві.

На нашу думку, розгляд роздрібної торгівлі на рівні її регулювання потребує дещо специфічного сутнісного трактування цієї сфери, зокрема, як об'єкта регіональної політики. Так, це сектор економіки, утворений сукупністю суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж населенню або підприємствам, організаціям, установам товарів для їх особистого споживання і некомерційного використання, а також надання супутніх торговельних послуг та інституціями інфраструктури роздрібно споживчого ринку; діяльність яких суворо контролюється, адмініструється та регулюється центральними, регіональними і місцевими органами управління; в межах якого здійснюється задоволення потреб населення і суспільства в товарах та торговельних послугах; визначаються пара-